

Ülesanded

23.-29. jaanuar

**DIGI-
KORISTUS-
NÄDAL 2023**

1. PÄEV

Postkastis puhas töö: loobu, sorteeri, kustuta.

Ava e-postkast ja vaata üle, kellelt igakuiseid uudiskirju, reklaampakkumisi ja listikirju saad. Paljusid neist loed? Katkesta ebavajalike kirjade tellimused.

Ava ebavajalik uudiskiri ja otsi algusest või lõpust üles link „Unsubscribe“, „Loobu uudiskirjast“ või „Ma ei soovi enam e-kirju saada“. Kui meililistist loobumiseks linki ei leia, palu listihaldajal end eemaldada. Vaata ka e-postkasti prügikasti, sealt leiad juba kustutatud tüütud reklaamkirjad üles, et neist loobuda.

Rohkem ruumi võtavad postkastis manustega kirjad, eriti fotod, filtreeri need välja, sorteeri ja võimalusel kustuta. E-postkastides leiad menüüst välja, kus saab otsinguvalikutest valida „sisaldab manust“ või „reasta suuruse järgi“. Käi läbi nii saadetud kui ka saabunud kirjade kaust. Otsingu kaudu leiad märksõnadega üles ka vanad reklaamid, uudis- ja infokirjad, jne, mille saad korraga ära kustutada.

Kui sulle tulevad e-kirjadena sotsiaalmeedia kontode teavitused, siis tühista nende saatmine. Facebooki ja Instagrami e-kirja teavitused saab välja lülitada nii: Sätted – Teated – Teavituste seaded või Settings – Notifications.

Lõpuks tühenda ka oma rämpsposti kaust ja prügikast.

Kas teadsid?

E-kirjade saatmisel on samuti keskkonnamõju – saates ühe aasta jooksul palju suurte manustega kirju ja jättes need postkasti alatiseks alles, võrdub see iga aasta autosõiduga ühest Eesti otsast teise. 2022. aastal saadeti maailmas ühes päevas üle 330 miljardi e-kirja, neist avati vähem kui 20%. E-postkastide sisusid hoiustatakse serveriruumides või hiigelsuurtes andmekeskustes, mille toite- ja jahutussüsteemid tarbivad pidevalt energiat.

2. PÄEV

Pilved kergemaks - kellega, mida ja millal oled jaganud?

Vaata läbi kõik pilveteenused, mida oled kasutanud - võta maha vananenud dokumendid, fotod ja videod.

Mõttele, milliseid hoiustamis- ja jagamisteenuseid oled kasutanud – näiteks Google Drive, OneDrive, Dropbox, iCloud, Google Photos, jne. Sorteeri ja eemalda vananenud failid, mille oled kunagi ühekordseks jagamiseks üles laadinud. Kui palju on sul topelt samu fotosid nii sinu seadmes kui ka pilves?

Proovi meelde tuletada ka keskkonnad, mida sa enam ei kasuta ja kontrolli, kas need on tühjad. Nii ei jää sinu isiklike dokumente ja fotosid eaturvaliselt internetiavarustesse laiali.

Hea harjumus on fotode jagamisel kokku leppida lühike tähtaeg, kui kaua fotod kaustas on ning valitud kuupäeval need eemaldada.

Pilveteenuste kasutamine on energiamahukam kui lihtsalt failide enda arvutis hoidmine, kuna pilveteenustes tehakse failidele varukoopiaid. Samuti võtab nende üles-alla laadimine energiat ning faile hoitakse pidevas valmisoleku olukorras, et need oleks kiiresti kättesaadavad.

Kas teadsid?

Suured andmekeskused tarbivad näiteks Euroopas eri hinnangutel 2–3% terve Euroopa Liidu aastasest elektrienergia vajadusest. Pilvetehnoloogiad on küll energiasäästlikumad ja odavamad kui varasemad tehnoloogiad, kuid meie käitumisharjumus salvestada ja tarbida järjest rohkem ja aina parema kvaliteediga, kipuvad seda edu nullima.

3. PÄEV

Anna vanale ja katkisele digiseadmele uus elu.

Vaata, kas sul või su lähedastel on koju seisma jäänud mõni katkine digiseade. Vii need vastuvõtupunkti, et väärtuslikud materjalid taas ringlusesse anda.

Otsi sahtlitest üles enda pere seisma jäänud vanad või katkised telefonid, tahvelarvutid, sülearvutid või lauarvuti osad. Vaata www.kuhuviia.ee või [Telia lehelt](#), kuhu need toimetada ning vii ära kampaanianädala lõpuks. Kasutatud telefone võtavad vastu jäätmejaamad, suuremad sideoperaatorite esindused ja väikeelektroonika kogumiskastid suurtes kaubanduskeskustes. Mine seadet ära viima näiteks jalutuskäigul või autoga muid asjatoimetusi tehes.

Kui võimalik, siis enne seadmest vabanemist kontrolli kindlasti, et telefonist on kõik sinu failid, andmed ja kontaktid kustutatud ning veebikontodest välja logitud.

Seadmete remontimise ja lammutamise viimisega vähendame elektroonikajäätmete keskkonnajälge ning välistame võimaluse, et need läbi prügilasse sattudes keskkonda reostaksid. Elektroonikaseadmete tootmiseks vajalike materjalide, näiteks haruldaste muldmetallide kaevandamine ja töötlemine omab väga suurt negatiivset keskkonnamõju. Seda kahju aitab korvata nende materjalide eraldamine katkistest seadmetest ja taaskasutamine.

Kas teadsid?

Nutitelefoni elutsükli mõjust on 80% seotud selle tootmisega, samas saab enamuse materjalidest uuesti kasutusse võtta. Nutiseadmete tootmiseks kaevandatakse ja töödeldakse keskkonnareostuse hinnaga kuni 60 erinevat metalli, sealhulgas haruldasi muldmetalle, mida kasutatakse sinu telefoni ja arvuti peaaegu kõigis osades. Paljud elektroonikatoodete materjalidest on taaskasutatavad, aga samas ka mürgised, seepärast ei tasuks elektroonikat olmeprügisse visata ega koju seisma jätta.

4. PÄEV

Failid ritta 1-2-3: fotod, videod, dokumendid.

**Mõtle läbi, kus asuvad su failid ja millised nendest vajavad kõige enam sorteerimist?
Alusta allalaadimiste kaustast ja töölauast.**

Võta ette failide sorteerimine – mõtle mitmes nutiseadmes asuvad kõik sinu fotod, videod, helifailid ning tekstidokumendid. Kui paljud neist korduvad eri kaustades, on ebakvaliteetsed ja ei sisalda sinu jaoks informatsiooni või mälestusi, mida peaksid tuleviku jaoks säilitama? Proovi alles jäävaid faile süsteemselt kaustadesse jagada tegevuste või aastanumbrite järgi.

Leia üles kõige digiprügisem nurgake – kuhu kipud igapäevaselt faile kuhjama? Võta alustuseks sorteerimiseks ette Allalaadimiste (Downloads) kaust või Töölaud. Telefonides on tihti kõige mahukam osa sorteerimata udused ja korduvad fotod ja videod.

Valimatult kõigi failide säilitamine viib lõpuks selleni, et seadme mälu saab täis ja seade muutub aeglaseks ja turvaprogrammid peavad kauem vaeva nägema, et faile läbi kontrollida. Turvalisem oleks säilitamist väärt faile, mida sa igapäevaselt ei ava, hoida digiseadmest eraldatuna välismälul (näiteks kõvakettal). Telefon või arvuti võib puruneda või ära kaduda ning siis on fotod võib olla igaveseks läinud.

Kas teadsid?

Igaühel meil on keskkonnajalajälje kõrval ka digitaalne jalajalg. Digitaalse jalajälje hulka kuuluvad kõik meie tegevused internetis, nii arvutis, telefonis või hoopis nutitelevisoris. Sisse- ja väljalogimised, postitused, kirjavahetus, aga ka ostud kaupluses ja suvaliste veebilehekülgede külastamine – nimekiri on lõputu. Kõik need andmed sisaldavad infot selle kohta, kus ja mida me teeme. Kui andmeid kogutakse ilma meie teadmata, siis on see passiivne jalajalg, aga kui me neid ise jagamiseks levitame, siis on see aktiivne digitaalne jalajalg. Aktiivse jalajälje suurust saame ise vähendada, passiivset enamasti mitte.

5. PÄEV

Digiprügila tühjaks: puhas arvuti = turvaline keskkond.

Vaata kriitiliselt üle allalaetud rakendused ning uuenda turvameetmeid.

Vaata üle telefoni rakendused – kas kõik äpid, mille oled alla laadinud, on vajalikud ja kasutusel? Need võtavad mäluruumi ja muudavad telefoni ebaturvalisemaks, sest annad ligipääsu enda andmetele. Kontrolli üle paigaldatud rakenduste õigused telefonis: Seaded – Rakendused – vali rakendus – Load. Eemalda need load, mida sa ei soovi anda või tunduvad üleliigsed. Kas äpp peab töötamiseks saama ligipääsu su asukohale, kontaktidele, kaamerale? Vajadusel saad anda ligipääsu ainult rakenduse töötamise ajaks.

Teatavasti kogub enamik rakendusi vähem või rohkem teavet sinu nutiseadme sisu või sinu liikumisharjumuste kohta. Kui oled rakenduse kasutamiseks konto loonud, tasub esmalt kustutada konto ja alles siis eemaldada seadmest ka äpp.

Kontrolli üle, kui turvalised on sinu seadmed. Kas su nutitelefonil ja arvutil on parool, et võõrad su asjadele ligi ei pääse? Ekraaniluku saad lisada seadme seadete alt. Kõige turvalisem telefoni ekraanilukk on sõrmejäljelugeja, seejärel korralik numbritest ja tähtedest koosnev parool ning kõige ebaturvalisem lihtne muster. Pead paroole ja mustreid ka aeg-ajalt uuendama.

Kas teadsid?

Interneti üks suurimaid energiatarbijaid on videopildi edastamine, eri hinnangutel tarbib kuni 80% võrgu andmemahust ära liikuv pilt – videodest koosolekute kuni arvutimängudeni. Mida suurem on video osakaal rakenduses, seda suurem on ka selle süsinikuheide. Suurim süsinikujalajälg on voogedastusplatvormidel nagu Netflix, seejärel tulevad Youtube, TikTok, Instagram ning väikseim jalajälg nendest on Facebookil. YouTube'is mõne kõige vaadatuma muusikavideo miljarditele vaatamistele on kokku kulunud energiat samas mahus kui kulutavad paar tuhat läänelikku majapidamist aasta jooksul. Videopilti tasuks tarbida mõistlikult ja mõttega, mitte lase „tapeedina“ taustal joosta.

6. PÄEV JA 7. PÄEV

Digipaus on ka prügipaus - uus harjumus igasse päeva

Võta digikoristusnädal enda jaoks kokku - mõtle üle, mida enda digikäitumise kohta õppisid ja millise uue koristusharjumuse võtad kaasa? Tee preemiaks üks nutivaba päev.

Oled olnud tubli, digikoristusnädal on peaaegu läbi – lõpeta see tagasisivaatega. Nädala lõpus koosta enda jaoks ülevaate nutitefonis viibitud ajast – vali Seaded – Rakendused – Ekraaniaeg ning kirjuta välja, kui kaua kaua selle nädala jooksul telefonis tegutsesid ja mis rakendusele kõige rohkem aega kulus. Kas see on rohkem või vähem kui arvasid? Jaga meiega enda saavutusi [tagasisidevormis](#) 3. veebruariks.

Ja viimane digikoristusnädala ülesanne – võta endale üks puhkepaus, täiesti digivaba päev, kus sa arvutit ega nutitelefoni ei kasuta ning Internetti ei lähe. Sest parim viis digijäätmeid vähendada on neid üldse mitte tekitada. Liigu looduses, tegele hobidega, loe raamatut ja veeda sel päeval aega oma lähedastega.

Mõtiskle, kui suur roll on sinu elus digiseadmetel, kui palju nad elule juurde annavad, aga ka sellele, kui palju sinu aega ära võtavad ja infomüra juurde loovad. Kas suudad ühe päeva täiesti ilma interneti külastamata olla, proovi!

Võid digipuhkepäeval minna loodusesse – 27.–29.jaanuaril toimub Eesti Ornitoloogiaühingu [Talvine aialinnuvaatlus 2023](#). Vaatle ja pane kirja, millised aialinnud sinu akna taga, aias või kohalikus pargis käivad.

Kas teadsid?

Kogu maailmas on 5 miljardit interneti kasutajat ja inimesed veetsid 2022. aastal internetivõrku ühendatult kokku üle 1,3 miljardi aasta. Maailma keskmine inimene veedab iga päev internetis üle 6,5 tunni, sellest 2,5 tundi puhtalt sotsiaalmeedias. Mida selle ajaga veel teha saaks?